

Képes fejezetek Amerika sötét múltjából

Lewis Wickes Hine fotográfiái

Lewis Wickes Hine (1874–1940) oly korban élt, amikor öt-hat éves gyerekeket apró rabszolgaként nemcsak a világ egzotikusnak számító helyein dolgoztattak tömegével, mint manapság, hanem a civilizáltnak mondott világban is. Az iparosítás Európában és az Egyesült Államokban is százezrével fogyasztotta az „emberanyagot”. Hine életének jó részét tett föl arra, hogy megmentse a gyerekeket az embertelen robottól, hogy esélyt adjon nekik a gyerekkor megélésére.

A XIX. század végén és a XX. elején óvodába való apró kislányok álltak naphosszat a fonógépek mellett, kisiskolás fiúcskák válogatták a szenet a bányák futószalagjaira görnyedve, apró ujjacskák szedték a gyapotot a Dél ültetvényein, vagy alig tízéves srácok hordták ki hajnalonként az újságokat az USA-ban. A gyerekek tömeges alkalmazása mindennaposnak számított akkoriban a világon mindenütt. Azok, akik manapság – nagyon helyesen – tiltakoznak az ázsiai vagy afrikai gyerekmunka, gyerek rabszolgaság mint a kizsákmányolás elfogadhatatlan módozata ellen, jó részben nem is gondolnák, hogy néhány emberöltővel ezelőtt mennyire általános volt még ez az egész világon. Ahogyan a gyermekek szexuális kizsákmányolása, gyakran brutális testi fenyítése, jogainak semmibe vétele.

Lewis Hine tíz éven át szisztematikusan fényképezte az Egyesült Államokban dolgoztatott gyermekeket. Méghozzá nagyon is határozott céllal: el akarta érni, hogy törvényileg szabályozzák, s tiltsák be a gyermekmunkát. Egyébként Hine személyes életébe is durván belejátszott az amerikai ipar „hőskora”. Az elégtelen szociális és munkavédelmi körülmények miatt a felnőttek is túlzottan sokat dolgoztak, roppant nehéz, egészségtelen és veszélyes munkakörülmények között. Mindennaposak voltak a gyári balesetek.

Az alig 16 éves Hine édesapja is gyári balesetben veszítette az életét, nehéz körülmények között hagyva a családját. A fiúnak félbe kellett szakítania a tanulmányait, és munkába állni. Így tapasztalta meg a saját bőrén, milyen is munkásnak lenni az Újvilágban. Elszánt fiatalember volt,

a terveit nem adta föl. Elvégezte a főiskolát a megtakarított pénzéből, majd szociológiai diplomát is szerzett, és a New York-i *Ethical Cultural School*-ban kezdett tanítani. Az említett iskola többször is szerepel a fotó történetében, mert a XX. század egyik legizgalmasabb amerikai fotóművésze, *Diane Arbus* is ott tanult később. Hine tanárként kezdett a fotóval foglalkozni. Ebben az időszakban terjedtek el az olcsóbb és könnyebben használható fényképezési eljárások és eszközök. Tömegek számára vált elérhetővé a fotografálás. A fényképezőgép ettől kezdve szinte mindenütt felbukkant, ahol történt valami, és az emberek a saját magántörténelmüket is képek tömegével örökítették meg, fantasztikus vizuális dokumentációt hagyva a jövő történelmei számára. A fotót sok mindenre kezdték használni – tudományos kutatás, dokumentáció, sajtóillusztráció, privát élet megörökítése, művészi önkifejezés és még sok más –, illetve egyre tömegesebben fogyasztani a sajtónak és egyéb kiadványoknak köszönhetően. A világ képi megkettőződése ebben az időszakban kezdődött el a fotografálással. A nagyközönség megbűvölni kereste az igazmondó, modern, gépi vizualitást, a fényképet.

Hine és még sokan az USA-ban és Európában gyorsan rájöttek, hogy a fotográfiában mekkora lehetőség lakozik, micsoda meggyőző és mozgósító ereje lehet. Az a korábbi sporadikus tapasztalat, hogy a fotóval olyasmis is láthatóvá, átélhetővé válik, ami oly távol van tőlünk, ekkora vált tudatosan levonható konzekvenciává. Az előre megtervezett fotósorozatok nemcsak a távoli egzotikumot vihették be a polgár otthonába, hanem, mondjuk, azoknak az élet- és munkakörülményeit is, akiktől a társadalmi szakadék legalább annyira elválasztotta őket, mint a földrajzi távolságok. Egy-egy kis rikkancs gyerek látványa az utcán elsikkadhatott az amúgy fölületes tekintet számára, de a tíz éven keresztül országszerte összegyűjtött gyermekmunkások képi freskójával, amelyet Lewis Hine készített, kénytelen volt szembenézni az amerikai polgár.

Hine egyébként először az *Ellis Island* tömegeit fényképezte még tanárként 1904 és 1908 között. Már ebben az anyagában is tetten érhető a szociológus tudatos témakereső gesztusa. De legalább annyira fontos, hogy bár ő a fotográfiát a terepmunka pusztá eszközeként használta, remekül komponált képei szuggesztívek, egyéni hangulatot sugároznak. Vagyis Hine fotográfus-művészként is – nem csupán témáinak dokumentálójaként – igazi mester volt. 1908-tól föl hagyott a tanárkodással és a *Nemzeti Gyermekmunka Bizottság* (NCLC) munkatársaként kezdett dolgozni. Már pontosan tudta, mit akar, és hogy célja eléréséhez a fényképezőgép lesz a legfontosabb fegyver a számára. A múlt század első felében indult szociófotó-mozgalom tagjai Hollandiától Magyarorszáig, Svájctól New York-ig a Hine-éhoz hasonló programokat vitték véghez, a fotó mozgósító erejében bízva.

Amikor Hine az NCLC munkatársa lett, az USA-ban a hétévesnél fiatalabb gyermekek foglalkoztatása tilos volt, de legtöbb helyen még ezt a szabályt is áthágták. Az olcsó és ezért vonzó munkaerőnek szá-

Két kisegítő a Tifton Fonógyárban, Tifton, Georgia, 1909

mító gyermekek általában napi 14-16 órát dolgoztak szinte pihenés és pihenőnap nélkül, gyakran a legnehezebb munkákat bízták rájuk. Hine az egész országot bejárta, hogy lefotózhassa a botrányos viszonyokat, s nem egyszer igazi veszélynek tette ki önmagát is. Trükkökhöz kellett folyamodnia, hogy beengedjék a gyárakba vagy bányákba. A munkáltatók már akkoriban sem látták szívesen a kíváncsi kamerát. Így aztán volt, amikor bibliaárusnak, máskor biztosítási ügynöknek vagy gyárfotósnak adta ki magát. Hine, ha csak tehette, jegyzeteket készített, írásban is dokumentálva a látottakat. A gyerekeket ugyan betanították, hogy hazudjanak az életkorukról, de Hine a magasságuk alapján igyekezett a valóságos életkorukat megbecsülni. Általános módszere volt, hogy a gépek mellé állítson közülük egyet-egyet, megmutatva, micsoda apró kis emberek robotolnak a hatalmas gépsorok között.

Hine kifejezett célja a változtatás kierőszakolása volt. Abban reménykedett, ha a polgárt szembesíteni tudja azzal, ami egyébként rejtve marad előle, vagyis a megkínzott gyermekek sorsával, akkor változást érhet el. Több könyvet és számos újságcikket publikált a témában. Am a változás csak lassacskán következett be, hiszen amíg a gyermekmunka olyannyira kifizetődő volt, mint a múlt század első néhány évtizedében, sem az üzleti világ, sem a kormányok nem siettek a törvények szigorításával, még csak betartatásával sem. Sőt, a múlt század fordulóján, a XX. század első éveiben elképesztő mértékben megnövekedett a gyerekek dolgoztatása, egyre rettenetesebb egészségügyi, halálzási statisztikákat produkált. Az igazi változás azután legalább annyira az ipari

technológia töke számára kedvező fejlődésének, a további gépesítésnek, az automatizálásnak volt betudható, mint Hine és társai erőfeszítéseinek. A változás apró lépésekben zajlott. Először az államok szintjén, s csak bizonyos iparágakban. Az 1910-es évek végén szabályozták először a bányákban a gyerekmunkát, de végül csak 1938-ban született meg az új átfogó törvény az USA-ban, és ekkor emelték a gyermekmunka korhatárát 16 évre. Igaz, az illegális foglalkoztatás azóta is mindenütt jelen van az Egyesült Államokban és Európában is, a világ szegényebb részeiről nem is beszélve.

A gyerekmunka-projekt befejezése után Hine a *Vörös kereszt* munkatársa lett, a nagy gazdasági válság idején ő is fotózta a Dél farmerjeinek tömeges elvándorlását. Egyik legérdekesebb munkája a nagy New York-i építkezésnek, a város emblematikussá vált felhőkarcolójának, az *Empire State Building* születésének megörökítése volt az 1930-as évek elején. Talán ebben a sorozatában mutatta meg leginkább fotográfusi tehetségét és találékonyságát. A szó szerint szédítő magasságokban dolgozó munkásokat akarta lefényképezni, és saját testi épségét sem kímélte ennek érdekében. Egy speciális kosarat csináltatott magának, s abban gubbasztva készítette, ég és föld között lebegve, fantasztikus képeit. Az építőkről készült képek egyszerre mutatták meg a munka heroikus nagyszerűségét és groteszk, nem egyszer humoros abszurditását. A körülmények minden borzalma ellenére az építés, teremtés, a munka képi himnuszává vált Hine sorozata. Nem egy munkás ábrázolása pedig, mint az 1920-ban készült fotója a gőzgépet csavarozó alakról, szinte ikonikussá vált.

Egyik legszebb gyermekfotóját bélyegen is kinyomtatták, s ez a kép felkeltette *Elisabeth Winthrop* író nő érdeklődését, aki „Counting on Grace” címmel regényt írt a modellről, a kis szövőlányról. Majd 2005-ben a családtörténeti kutatásokkal foglalkozó *Joe Manning*gel szövetkezve nyomozni kezdett a gyerek után. Annyit tudtak meg, hogy a kislányt *Addie Card*nak hívják (Hine egyébként tévesen jegyezte föl a nevét), és a fotó 1910-ben készült róla Pownal városában, amikor még csak 12 éves volt. Óriási szerencsével kinyomozták, hogy a kislány 17 évesen férjhez ment, született egy gyermeke, de hamarosan elvált, majd újra férjhez ment, s örökbe fogadott egy kislányt. Második házassága sem volt szerencsés, a férje ivott, így Addie egyedül gondoskodott kislányukról. Nehéz sorsa ellenére hosszú életet élt, és családja körében halt meg 1993-ban, 95 évesen. Manning elhatározta, hogy elindítja a *Lewis Hine Projektet*, és megpróbálja fölkeresni a többi gyerekmunkás leszármazottait is. Eddig már több mint kétszáz korabeli gyermek sorsát sikerült feltárnia. Kutatásait az interneten lehet követni.

Vagyis Hine munkássága még manapság is megmozgatja az emberek fantáziáját. Életművének sorsa mégis jó ideig bizonytalan volt, ő maga pedig elszegényedve halt meg 1940-ben, 66 évesen. Fotóit fia a Photo League-nek adományozta, amely azonban 1951-ben megszűnt. Ekkor

a képeket felajánlották a *Museum of Modern Art* számára, ott viszont akkoriban nem kellettek. Végül a *George Eastman House* fogadta be a kollekción. 2012 novemberében a pozsonyi *Fotóhónapon* ebből az anyagból rendeztek kiállítást a *Pálffy-palotában*, vagyis a *Városi Galériában*. Ma már Hine képeit nagy becsben tartják, életműve másik részét a *Kongresszusi Könyvtárban* őrzik Washingtonban, illetve a marylandi egyetemen.

1985-ben a NCLC megalapította a *Lewis Hine-díjat*, amelyet a gyermekek és fiatalok életének jobbításáért ítélnek oda az USA-ban minden évben tíz személynek. Manapság a hajléktalanság, a drog, prostitúció problémáival küzdenek leginkább Hine szellemi örökösei.

És sajnos, manapság megint egyre több a munkájuk.

Ötéves rikkancs (kalapban), sok kisfiút alkalmaznak rikkancsként Richmondban, Virginia, 1911